

Olvassuk Jézussal a Bibliát
10. Önarckép
(Lk 23,46 – olvasd hozzá feltétlenül a 31. zsolnárt!)

Képtárak látogatásakor szerettem arra figyelni, hogy van-e összefüggés a festő műve és az önarcképe között? Úgy éreztem, hogy nemcsak természetszerű kapcsolat van közöttük, de aközött is, ahogyan műveik tárgyát és a maguk személyét látták. Találomra van most előttem a négy orosz cárt kiszolgáló Zichy Mihály, az „Egri nők“ festője, Székely Bertalan, valamint a világörökségnek számító Issenheim-i oltár halhatatlan alkotója, Matthias Grünewald önarcképe. Zichy feketeruhás alakjának arca a tudás, a könnyedség, az önhietség sajátos keverékét sejteti, amit szűrös szeme még csak aláhúz. Életrajzírói szerint körülbelül tényleg ezek a vonások jellemezték volna. Székely Bertalan 25 évesen örökölte meg magát. Fiatalos hetykeség és az „én úgyis jobban tudom“ fölénye árad az arcáról, amit még csak kiemel a teljesen fekete háttérből kiugró, valósággal világító feje. Mintha már a tervezett (de meg nem valósult) művészeti Akadémia csakúgy fejében lenne, akár a kecskeméti városháza falképeinek szabatosága. M. Grünewald világörökségnek számító Issenheim-i oltára drasztikus Krisztus-alakja előtti döbbenete nem olvasható ki fiatalkori arcképéről, de annál inkább az a figyelő bizonyosság, amely a Feltámadott csodálatos képének megalkotásához vezetett. Ez a szubjektív látás vita tárgya lehet, de mégsem tagadható egy bizonyos összefüggés: talán úgy, hogy az önarcképben a jövőendő mű előlegeződik meg, a mű pedig visszahat a szerző egyéniségére?

1.

Önarcképeket szavakkal is meg lehet „festeni“, úgy, ahogy azt a 31. zsolnárt szerzője bámulatos módon tette. Az alapszint a jajkiáltása adja meg: „Bajban vagyok“ (10.v.), mégpedig „iszonyú baj van velem“ (14.v.) Ennek megfelelően uralják szinte az egész felületet a sötét színek, mint például: háromszor is felpanaszolja, hogy „titkos hálót vetettek ki neki“, ellenségekről és üldözőiről számol be (16.v.), áskálódóktól és perlekedőktől kell tartania (21.v.) és hogy halottnak tekintik őt (13.v.) Megállapíthatjuk ezért, hogy a szerző becsapott, meggyötört, üldözött ember képét festi meg, s akit mai szóhasználattal „kirekesztett“ jelzővel illetnénk. Vagy, ha a „kivetett hálókra“ gondolunk, akár egyéni mozgás-szabadságától megfosztottnak is nevezhetnénk. Mindezekhez járulnak testi-lelki bajai is: szeme elhomályosult (10.v.), nyomorúság és lelki szorongás (8.v.) párosítva „megrokkant erővel“, csontok sorvadásával (11.v.) és a mellözöttség miatti aggódással vett erőt rajta, s már arra kellett gondolnia, hogy „el akarják venni az életemet“ (14.v.).

Óhatatlan, hogy itt ne gondoljunk saját életünk utolsó másfél évére: milyen színekkel festenénk meg most a saját önarcképünket? Mert, hogy „iszonyú baj van velünk“ és egész világunkkal, azt egy szinte láthatatlan vírus berobbanása okozta, amiről azt hittük, hogy urai vagyunk? Vagy beképzeltük, hogy ő ural bennünket? Hát nem vergődünk a baj kitörése óta a legbonyolultabb „hálókban“, amelyet hozzá nem értő politikusok vagy profitéhes gyógyszergyártók csak úgy kivetettek ránk, akár a vírustól félők vagy annak tagadói? Tanácstalanul kapkodunk virológusok és jogászok, szakorvosok és társadalomkutatók egyképpen „szakvéleménynek“ tartott megnyilatkozásai között. „Többnyire akut betegségben szenvedőkhöz“ soroljuk halottaink között azokat is, akik „természetes“ halállal távoznak ebből a világból, s a magas számok pánikba ejtenek bennünket. S akkor még meg sem említettük azokat, akik utolsó óráikban még csak a legközvetlenebb szeretteiktől sem vehettek búcsút, a mozgásterüktől megfosztott serdülőket, a családon belüli erőszak áldozatait, az állást, munkahelyet veszetteket. Egymás kerülésére kényszerültünk, hogy elszigeteltségünkben csak annál nagyobb teret biztosítsunk depresszióknak és egyéb,

testi-lelki megbetegedéseknek. Sokakban megingott a mindenhatónak tartott tudományokba vetett hit és rádöbbsentek a biztosnak hitt életünk sebezhetőségére... Rút, sötét lett az önarcképünk, amelyet most – az új gyógyszerek feltalálásával – igyekszünk vidám, már-már ríktó színekkel elfelejtetté tenni, de már ezek sem sokat változtatnak azon, hogy alapvetően „baj van velünk“. Hát nem elgondolkodtató azok véleménye, akik szerint ez a zsoltár – akár a mi mediális tájékoztatásunk is – „rezignált fatalizmust“ gerjeszt és prédikál?

2.

A 31. zsoltár azonban sokkal nagyobb figyelmet érdemel, semmint hogy nyilvánvaló panaszkodásánál lecövekelhetnénk. A szerző – úgy is mondhatnánk – kettős vágányon fut: egyrészt nagy teret enged panaszai ecsetelésének és menekülne belőlük, másrészt teljes mellszélességgel menekül annak karjaiba, Aki „tágas térre állította“ a lábát (9.v.). Hozzád menekülök, Uram, ezzel kezdi még a bajai felsorolását is. Az ő menekülése nem egy reményvesztett ámokfutóé, hanem mint „aki nem bizonytalanra fut“ (1 Kor 9,26) és nem csalódott: „De te meghallgattad könyörgő szavam...“ (23.v.) Önarcképe így lesz teljessé: cipeli magával a gondjait, de nem lehet, hogy azok úrrá legyenek felette. Tapasztalatai alapján mondja, hogy Isten az, aki „csodálatos hűséggel bánt vele...“ Ugyanakkor magas valóságérzékről és alázatról is tanúskodik, mert nem bízza el magát: „Hozzád menekülök, ne szégyenüljek meg soha.“ Így biztatja magát: csak az Úrban bízom... örülök hűségednek... Bajából tehát nem fejvesztetten menekül Istenhez, hanem a *megmenekülése biztosságával*. Sőt majdnem hogy misszionáriusi igyekezettel adja tovább a biztatást másoknak is: „Legyetek erősek és bátor szívűek mind, akik az Úrban reménykedtek“ (25.v.).

A kétszeresen menekülő arcképében így jelennek meg a legélénkebb színek is és valóban csodálatos az ellentétes színek egymás mellettsége! Ahogy ez minden hívő életében sincsen másképp. Hinni ugyanis távolról se jelenti azt, hogy gondtalan és felhőtlen életre kapok garanciát. Mint ahogy azt sem, hogy rajongásba ringatom bele magam bármi eszközzel, de a bajok túltengése miatt esetleg szégyent vallok a hitemmel. Életünk – miért nem akarjuk ezt naponként tudatosítani magunkban? – szüntelen kísértéseknek és egyéb bajoknak kiszolgáltatottja, bármennyire ködösítjük is el magunkat. Ami a legbiztosabb és legszebb benne, annak tudata és bizonyossága, hogy Valaki kösziklaként vagy erős várként áll rendületlenül fölötte, s aki még a legmélyebbről jövőt is kimentheti. Csak, aki ezt a két párhuzamos, itt-ott egymásba fonódó színekavalkádot veszi komolyan, annak önarcképéből árad a boldog felismerés: KEZEDRE BÍZOM LELKEMET, TE VÁLTASZ MEG URAM, IGAZ ISTEN.

3.

A Jézus-korabeli zsidó hívők esti imádságként mormolták naponként ezt a gyönyörű zsoltárt. Hitük szerint ugyanis az alvás nem más, mint előszobája a végső alvásnak, a halálnak. Ezért kellett minden lefekvés előtt ezzel az eshetőséggel is számolni, illetve arra kellőképpen felkészülni. Jézus is így imádkozhatta naponként a zsoltárt, s hogy ez mennyire hűsávé-vérévé válhatott, azt világosan mutatja, hogy még a kereszten függve sem feledkezett meg róla. Mielőtt lelkét visszaadta Atyjának, valószínűleg még utolsó lehelete előtt ki tudta mondani a zsoltár csúcsát jelentő, mélységesen bizakodó mondatot: „...a Te kezédbe teszem le az én lelkemet.“ Nem megkeseredetten, nem szemrehányóan, nem lázadóva, hanem bizalommal és reménykedve. Végső soron erről már korábban is vallott: „Én az Atyámtól jöttem és eljöttem a világba, de most elhagyom a világot és az Atyához megyek“ (Jn 16,28). Bámulatos ez az összhangzat: a mű és a művész arcképe teljes azonosság. Mert vele sem tettek mást ellenfelei, minthogy „hálót vetettek ki neki“, üldözői állandóan a sarkában voltak, hamis vádak miatt kellett szenvednie és milyen sokszor kívánták a

halálát?! Sőt még legbizalmasabb tanítványa is „kerülte őt“, amikor rúdul megtagadta... S micsoda lelki fájdalmakat okozott neki övéi értetlensége, népe elutasító magatartása? „Hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet...de nem akartátok“ (Lk 13,34). Luther mindig is tiltakozott a középkori felfogás ellen, amely Jézust csak mint testileg szenvedőt akarta megérteni. Szerinte nem csak testileg szenvedett, hanem lelkileg is: a halálfélelmet és a magányt is megosztotta velünk. S az így az emberektől megvetett elhagyatottnak (Ézs 53,3) minden oka meg lett volna a lázadásra, ellenkezésre, a kételkedésre. Még a gecsemáni haláltusájáig sem tisztázódott, hogy nyomorúsága közepette látja-e még mennyei Atyját, aki „kiszabadít a hálóból“ és nem kell-e inkább saját sorsának kovácsává lennie? Vagy a kereszten függve még panaszlón elsírhatta volna, hogy „a gond miatt vége az életemnek.“ De ő inkább megadta magát Atyjának, aki „csodálatos hűséggel bánt vele“ és tulajdonképpen csak áttette egyik kezéből a másikba. Mondhatott-e mást, mint ezt: a Te kezébe teszem le az én lelkemet? S az így festett önarckép eredetisége szavatolása végett még megtoldotta minden esti imádságát a tőle tanult bizalmas megszólítással: „Atyám...“

Ilyen összhangban fekszem le esténként? Adj ilyen megbékélt hazatérést,
Istenem! Ámen

Gémes István